

Ministerie van VWS

Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

12 januari 2009

AL/e0093837/AH/BvE

Betreft: Rapport van feitelijke bevindingen naar aanleiding van specifiek overeengekomen werkzaamheden inzake 'Quick Scan inventarisatie banktegoeden en financieringsbehoefte categorale sector'.

Wij hebben specifieke werkzaamheden verricht met betrekking tot de 'Quick Scan inventarisatie banktegoeden en financieringsbehoefte categorale sector' zoals omschreven in onze opdrachtbrief met referentie AL/e00876314/AH/al/c. Deze rapportage bevat de uitkomsten van onze werkzaamheden.

Achtereenvolgens gaan wij in deze rapportage in op:

- samenvatting;
- opdracht;
- aard en reikwijdte van de werkzaamheden;
- de verrichte werkzaamheden;
- de bevindingen en uitkomsten naar aanleiding van onze werkzaamheden;
- slotopmerkingen.

Samenvatting

Op basis van de door de categorale instellingen aangeleverde vragenlijsten blijkt dat de problematiek bij de categorale instellingen zich vooralsnog niet toespit op uitgezette banktegoeden en eventuele beleggingen. Hier is slechts sprake van waardedalingen op beleggingen bij één enkele instelling, voor zover bekend op basis van de respons. Wel is sprake van een aanzienlijke financieringsbehoefte en potentiële problematiek van herfinanciering van de bedrijfsvoering en investeringen van categorale instellingen.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

Dit is mede gerelateerd aan de DBC-invoering in diverse categorale sectoren (revalidatie, radiotherapie, epilepsie en audiologie met name). Via beleidsregels rond bevoorschotting zou hier mogelijk een oplossing voor gevonden kunnen worden.

Een aantal instellingen heeft aangegeven om hun moverende redenen uiteindelijk niet mee te werken aan het onderzoek. Waar dit is toegelicht aan ons, worden belasting/tijdsdruk voor de organisatie, gebrek aan (volledig) beschikbare gegevens en het niet-anonieme karakter van de inventarisatie daarbij genoemd door categorale instellingen.

Opdracht

U hebt namens het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) PricewaterhouseCoopers benaderd met de vraag een quick scan uit te voeren. Hierbij dienen de categorale instellingen die lid zijn van de NVZ (in concreto onder andere revalidatie-instellingen, epilepsie-instellingen, radiotherapeutische instituten en audiologische centra) op korte termijn te worden bevraagd op de volgende aspecten:

- a in hoeverre er (spaar)tegoeden bij IJslandse banken, Lehman Brothers of andere gefailleerde banken uitstaan en zo ja voor hoeveel;
- b in hoeverre de instellingen aandelenpakketten bezitten en, zo ja, hoeveel de waarde ervan was op 1 juli en 20 november 2008;
- c hoe groot de (her)financieringsbehoefte is binnen 2 jaar en binnen 5 jaar.

De uit deze inventarisatie voortkomende gegevens dienen te worden vastgelegd in een spreadsheet of database en aan u te worden gerapporteerd.

Aard en reikwijdte van de verrichte werkzaamheden

Wij hebben onze werkzaamheden verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 4400 'Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden met betrekking tot financiële informatie'.

Wij doen verslag van de feitelijke bevindingen naar aanleiding van de met u overeengekomen werkzaamheden. Dit betekent dat wij op het in deze rapportage en de bijlagen opgenomen cijfermateriaal, overige informatie en toelichtingen daarop geen accountantscontrole hebben toegepast en dat evenmin door ons een beoordelingsopdracht is uitgevoerd.

U kunt aan onze rapportage daarom geen zekerheid ontlenen over de inhoudelijke juistheid en volledigheid van de door de categorale instellingen aan ons gerapporteerde gegevens, het cijfermateriaal en de toelichtingen daarop.

Het is de bedoeling dat u zelf een oordeel vormt over de door ons gerapporteerde feiten op basis van de met u overeengekomen werkzaamheden.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

Wij wijzen u er op, dat als wij aanvullende werkzaamheden zouden hebben verricht, of een controle- of beoordelingsopdracht zouden hebben uitgevoerd, wij wellicht aanvullende onderwerpen zouden hebben geconstateerd die voor u van belang zijn.

Gezien de aard van de dataverzameling en de korte doorlooptijd kunnen wij zoals overeengekomen geen verantwoordelijkheid dragen voor de inhoudelijke juistheid en volledigheid van de door de instellingen aan ons gerapporteerde gegevens.

Werkzaamheden

Wij zijn met u overeengekomen de volgende werkzaamheden te verrichten zoals vastgelegd in de opdrachtbevestiging.

Wij zullen de opdracht uitvoeren en over de uitkomsten rapporteren in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder Standaard 4400 'Opdrachten tot het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden met betrekking tot financiële informatie'.

De aard van de hierna beschreven uit te voeren werkzaamheden houdt in dat op de op te leveren gegevens uit de quick scan geen accountantscontrole zal worden toegepast, terwijl tevens geen beoordelingsopdracht zal worden uitgevoerd. Eén en ander impliceert dat aan onze rapportage geen zekerheid kan worden ontleend.

Wij zijn overeengekomen de volgende werkzaamheden te verrichten:

- 1 Om de categorale instellingen te bevragen op de door het ministerie van VWS geformuleerde aspecten, wordt door ons een gestructureerde vragenlijst voor de ziekenhuizen opgesteld.
- 2 Deze vragenlijst zal met u en de Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ) worden afgestemd.
- 3 De NVZ heeft aangegeven de aankondiging aan de leden/categorale instellingen te willen verzorgen, gezien het belang dat de instellingen ook hebben bij een reëel inzicht in en politieke aandacht voor de mogelijke problemen en de herfinancierings-behoefte van de sector.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

- 4 Wij zullen de aankondiging aan de instellingen voorbereiden, waarin opgenomen het verzoek de vragen schriftelijk te beantwoorden en het bestand per e-mail aan ons te retourneren. Vervolgens zullen wij de instellingen (op basis van de gegevens van de NVZ) telefonisch benaderen respectievelijk waar nodig interviewen aan de hand van de (ingevulde) vragenlijst. Wij proberen zoveel mogelijk de plausibiliteit van de gegeven antwoorden te beoordelen door de gegevens kritisch te bezien en waar nodig en mogelijk te overleggen met de contactpersonen van de instellingen. Validatie van de gegevens is echter niet aan de orde in dit stadium.
- 5 De antwoorden van de instellingen zullen wij vervolgens in een totaaloverzicht weergegeven en aan u aanleveren in concept ter bespreking.
- 6 Dit overzicht zullen wij voorzien van een korte kwalitatieve rapportage, waarin wij ingaan op de door ons verrichte werkzaamheden, een globaal beeld van de categorale sector, de ingeschatte aard, omvang en achtergronden van de geconstateerde problematiek op de diverse onderdelen op basis van de door ons ontvangen gegevens en de uitgevoerde werkzaamheden.
- 7 De uitkomsten van onze werkzaamheden zullen wij definitief rapporteren in de vorm van een Rapport van feitelijke bevindingen. Dit rapport is uitsluitend voor het ministerie van VWS bestemd en de NVZ. Het rapport (of delen daarvan) mag zonder onze uitdrukkelijke schriftelijke toestemming vooraf niet in welke vorm dan ook aan derden (waaronder de leden van de NVZ) ter beschikking worden gesteld.

Bevindingen en uitkomsten

- 1 De door ons opgestelde gestructureerde vragenlijst is in concept met uw ministerie en de NVZ afgestemd. Deze is als bijlage 1 opgenomen bij deze rapportage. De vragenlijst is zodanig ingericht dat deze, waar mogelijk kwantitatief en kwalitatief, beantwoording van de drie hoofdvragen mogelijk maakt en ons in staat stelt u een beeld van de sector te schetsen op basis van de uitkomsten die de categorale instellingen ons rapporteren en onze werkzaamheden ter zake.
- 2 Op 27 november 2008 is aan het einde van de dag in afstemming met ons de aankondiging van deze vragenlijst en een toelichting door de NVZ verzonden aan de leden/categorale instellingen.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

- 3 Vanaf verzending van de aankondiging en de vragenlijst hebben wij diverse categorale instellingen telefonisch en/of per e-mail benaderd en geïnterviewd aan de hand van de (ingevulde) of nog niet (geheel) ingevulde vragenlijst. Wij hebben daarbij zoveel mogelijk geprobeerd de plausibiliteit van de gegeven antwoorden te bezien door de ingevulde gegevens kritisch door te nemen en waar nodig en mogelijk te overleggen met de contactpersonen van de instellingen.
- 4 Door ons zijn meerdere belrondes en e-mailcontacten gelegd met ons bekende instellingen en contactpersonen. Aangezien de sector vele kleine en diverse instellingen kent, en wij noch van VWS noch van de NVZ, hebben kunnen beschikken over een volledige instellingen/contactpersonenoverzicht kan de volledigheid van onze gegevens hiervoor door ons niet worden vastgesteld.
Een aantal instellingen heeft aangegeven om hun moverende redenen uiteindelijk niet mee te werken aan het onderzoek. Waar dit is toegelicht aan ons, worden belasting/tijdsdruk voor de organisatie, gebrek aan (volledig) beschikbare gegevens en het niet-anonieme karakter van de inventarisatie daarbij genoemd.
- 5 Gegeven de lage respons is een hernieuwd bericht door de NVZ verzonden met een mogelijkheid tot uitgestelde aanlevering van de gegevens aan PwC. Ook Revalidatie Nederland heeft in een nieuwsbericht op 10 december 2008 de leden nog geïnformeerd en opgeroepen informatie aan te leveren. Later door ons nog te ontvangen ingevulde formulieren van instellingen zullen wij, indien aan de orde, alsnog aan VWS doorgeleiden.
- 6 Bij de beoordeling van de geretourneerde formulieren hebben wij zoveel mogelijk getracht onvolledig ingevulde vragen alsnog ingevuld te krijgen. Dit was in relatief veel gevallen aan de orde (veelal onvolledig, soms onjuist (inconsequent) ingevuld of zonder toelichting). Ook bij bijzondere, opvallende of niet plausibele antwoorden hebben wij waar mogelijk contact gehad met de betreffende instellingen om zoveel mogelijk de plausibiliteit van de verstrekte informatie na te gaan. Validatie (formele controle en/of beoordeling) van de gegevens hebben wij niet uitgevoerd.
- 7 In diverse gevallen bleek dat onze contactpersonen bij instellingen beperkt begrip hadden van wat de potentiële problematiek rond financiering en herfinanciering zou kunnen inhouden. Ook is onze indruk dat de inschattingen van de financierings-behoefte slechts globaal en beperkt onderbouwd en in de tijd zijn uitgezet door de instellingen bij de beantwoording van de vragen rond de financieringsbehoefte.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

Eén categorale instelling heeft tegoeden bij
een zelfstandige opererende maatschappij die valt onder Op basis
van de ons bekende informatie is deze partij niet gefailleerd of in surseance.

- 12 Uit de door de instellingen aangeleverde informatie blijkt dat geen van de instellingen die gerespondeerd hebben aandelenpakketten of andere beleggingen bezitten die in waarde gedaald zijn door de kredietcrisis, behoudens één instelling die hier melding van maakt. Op basis van mondeling door ons ingewonnen informatie bij de contactpersoon leidt dit momenteel niet tot continuïteits- of financieringsproblemen bij de betreffende instelling. Waardeopgaven per 1 juli en 20 november 2008 zoals gevraagd, zijn dan ook overigens niet aan de orde.
- 13 In de vraagstelling waren expliciet uitgesloten aandelen in vennootschappen die instellingen hebben ten bate van de eigen bedrijfsvoering (zoals faciliteitenverlening, lease-entiteiten) en inherent aan de bedrijfsvoering verbonden participaties in onderlinge verzekeringen zoals Medirisk en/of Medifire. De stand van zaken hiervan is dan ook niet altijd aangegeven. Ook zijn (al in de vraagstelling) buiten beschouwing gelaten mogelijke beleggingen van vrienden- en steunstichtingen die aan instellingen gelieerd kunnen zijn. Dit betreft immers tegoeden buiten de collectieve sfeer en veelal buiten de directe beschikkingsmacht van de (besturen van de (categorale) instellingen). Bij enkele instellingen wordt wel melding gemaakt van verliezen in steunstichtingen op beleggingen. Overigens merken wij op dat keuzes over het uitzetten van gelden en aanhouden van beleggingen binnen de bevoegdheid van de Raden van Bestuur respectievelijk Raden van Toezicht respectievelijk besturen van de instellingen en hieraan al dan niet verbonden stichtingen valt.
- 14 Op basis van de door de categorale instellingen aangeleverde vragenlijsten blijkt dat de problematiek bij de categorale instellingen zich vooralsnog dus niet toespitst op uitgezette banktegoeden en eventuele beleggingen. Wel is sprake van aanzienlijke financieringsbehoefte en problematiek van herfinanciering van de bedrijfsvoering en investeringen van de instellingen, zoals blijkt uit het volgende.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

Financieringsbehoefte

- 15 In de vragenlijst is aan de categorale instellingen gevraagd aan te geven of ze aanlopen tegen (her)financieringsproblemen, waarbij van een aantal vooraf gedefinieerde mogelijk relevante aspecten gevraagd is of deze al dan niet van toepassing zijn. De verdeling van de antwoorden is als volgt weer te geven.

Als gevolg van	Ja	Nee	Niet ingevuld
a) Rekening-courantfaciliteit ontoereikend voor normale bedrijfsvoering/exploitatie	8	17	
b) Kasgeldleningen niet toereikend/niet verkrijgbaar		24	1
c) Faciliteiten ontoereikend om investeringen te kunnen doen	3	22	
d) Kortlopende lening niet oversluitbaar respectievelijk niet oversluitbaar dan tegen zeer hoge kosten		22	3
e) Nza-vergoeding voor risico-opslag langlopende lening ontoereikend	1	22	2
f) Langlopende leningen (conversie) niet realiseerbaar	1	22	2
g) Afloop van rentevaste periode leidt tot hogere kosten (vermeld: rentestijging in procentpunten)	3	19	3

- 16 Voor een aantal elementen is door diverse instellingen geen 'ja' of 'nee' ingevuld. Een reden hiervoor kan zijn (zoals door diverse enkele instellingen toegelicht), dat op dit moment nog onderhandelingen met banken lopen waardoor eenduidige beantwoording (nog) niet definitief mogelijk is of de uitkomsten van bekostigingseffecten (zoals DBC-facturering) en kredietovereenkomsten (toenemende rentelasten) nog niet bekend of althans bij de instelling nog niet volledig in beeld zijn. De gemelde problemen rond ontoereikende rekening-courantfaciliteiten zien veelal op verwachte ontoereikende middelen in de toekomst, veelal gerelateerd aan de DBC-invoering en niet zo zeer expliciet gekoppeld aan de kredietcrisis.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

- 17 Tijdens de analyse is tevens opgevallen dat veel instellingen beperkt in staat zijn hun (her)financieringsbehoefte scherp te bepalen en in de tijd uit te zetten. In de komende tijd kunnen hier dus wellicht door de instelling zelf niet voorziene problemen wel ontstaan. Anderzijds maken sommige instellingen deel uit van grotere organisaties, waarbij in groepsverband in financieringsbehoefte wordt voorzien respectievelijk kan worden voorzien.
- 18 Onderstaande tabel geeft de belangrijkste factoren weer die responderende categorale instellingen noemen die van belang zijn voor de (her)financieringsbehoefte en waarbij men tegen een (her)financieringsprobleem aan kan lopen:

De belangrijkste factoren die van belang zijn voor de (her)financieringsbehoefte van categorale instellingen
(Ver-) Nieuwbouw
Werkkapitaal financiering/voorfinanciering productie/voering DBC's
Aanschaf/vervang. inventaris
Aanschaf/vervang. (medische) apparatuur
Conversie van kasgeldening
Elektronisch patiëntendossier
Tel. verrekenden bedragen (N.N.t.v.)

- 19 De categorale instellingen is gevraagd de totale financieringsbehoefte aan te geven verdeeld naar herfinanciering en additionele kredietbehoefte, en op een termijn van 2 en ook 5 jaar. Diverse instellingen hebben niet, niet onderbouwd of onvolledig (blijkens navraag) gerepondeerd op dit punt, deels omdat ze aangeven dit niet of niet volledig te kunnen kwantificeren. Veelal zijn globale schattingen opgenomen. In onderstaande tabel hebben wij de uitkomsten verwerkt. Het betreft hier alleen de aangegeven behoefte door responderende instellingen. Bijgaand presenteren wij de gemiddelde financieringsbehoefte en de totale financieringsbehoefte van de responderende categorale instellingen.

De gemiddelde financieringsbehoefte gesplitst in herfinanciering en additionele behoefte op een termijn van 2 en 5 jaar (in miljoenen euro's).		
	2 jaar	5 jaar
Herfinanciering	3.4	1.5
Additionele financiering	10.7	7.1
Totaal	14.1	8.6

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

De totale financieringsbehoefte van responderende instellingen gesplitst in herfinanciering en additionele behoefte op een termijn van 2 en 5 jaar (in miljoenen euro's).		
	2 jaar	5 jaar
Herfinanciering	54	18
Additionele financiering	236	113
Totaal	290	131

- 20 Omdat de financieringsbehoefte niet eenduidig bepaald is door de instellingen, (niet zeker is welke basis is gehanteerd, bijvoorbeeld bedrijfsplannen etc.), op onderdelen onvolledig is ingevuld (met name de langere termijn), de behoefte niet bij alle instellingen bekend is en verschillend geïnterpreteerd is, is het overzicht naar onze mening slechts een zeer globale indicatie van de herfinancieringsproblematiek. Daar komt bij dat het overzicht voor de sector als geheel gezien de relatief beperkte respons sowieso onvolledig is. De cijfers dienen dan ook met veel reserves gezien te worden naar onze mening. Naar onze indruk is de werkelijke financieringsbehoefte mogelijk hoger dan uit het overzicht blijkt. Met de DBC-invoering in de relatief grote revalidatiesector bijvoorbeeld zal de omvang ongetwijfeld toenemen en is onduidelijk of dit overal even scherp gekwantificeerd is.
- 21 Diverse instellingen geven aan duidelijk moeite te hebben met het aantrekken van krediet respectievelijk dit gelukkig in groepsverband op te kunnen lossen omdat men elders problemen voorziet. Anderen verwachten hier, ook blijkens onze telefonische contacten, (mogelijk) moeite mee te krijgen als daadwerkelijk de herfinancieringsvraag of nieuwe vraag voor investeringen aan de orde komt.
- 22 Als aanvullend krediet kan worden verkregen, is dit veelal duurder dan de normatieve vergoeding (inclusief de risico-opslag) die de NZa in de budgetten verwerkt (voor zover er sprake is van budgettering bij de betreffende instellingen), zo wordt door diverse instellingen ook aangegeven in de respons.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

- 23 Over de totale categorale sector hebben wij geen informatie over de solvabiliteit en liquiditeit. De indruk is echter dat, niet anders dan in andere subsectoren van de gezondheidszorg, de solvabiliteit aan de lage kant is om in het huidige kader van marktwerking, een toenemende prestatiebekostiging en risico's, nog tegen goedkope condities te kunnen lenen.
- 24 Voor de revalidatiesector, een relatief groot onderdeel van de categorale sector, geldt dat net als in een aantal andere subsectoren, DBC-invoering plaatsvindt. Met ingang van 1 januari zal dit tot grote liquiditeitsbehoefte leiden. Wij hebben begrepen dat de NZa op basis van sectoroverleg de beleidsregel heffingsrente aan zal passen voor de revalidatiegeneeskunde. Hiermee wordt het liquiditeitsvraagstuk in ieder geval gedeeltelijk opgelost. De termijn van bevoorschotting is voor de revalidatie bepaald op 4,5 maand. Zorgverzekeraars mogen revalidatie-instellingen maximaal 4,5 maand bevoorschotten. Als zorgverzekeraars dit niet willen, dan moeten revalidatie-instellingen rentenota's sturen. In dat geval blijft de liquiditeitskwesitie een belangrijke rol spelen en kan dit zeer gaan knellen. Ook voor de andere categorale instellingen is de financiering van de DBC-invoering een belangrijk issue, waarbij bevoorschotting als belangrijke oplossingsrichting wordt genoemd in de sector.
- 25 Gezien de relatief beperkte respons kunnen wij geen eensluidende uitspraken doen over andere sectoren zoals radiotherapie, audiologie of epilepsie-instellingen, anders dan dat ook hier de DBC-invoering (of varianten hierop zoals de AP's in de audiologie) negatieve effecten heeft respectievelijk zal hebben op de liquiditeit die leidt tot (additionele) financieringsbehoefte.
- 26 Andere factoren die van belang kunnen zijn en door categorale instellingen genoemd worden (niet limitatief) in het kader van de kredietcrisis zijn onder andere:
- Opslag van de banken (genoemd wordt 50 basispunten) op kortlopende gelden in verband met kredietcrisis.
 - Revalidatiecentra (en andere categorale instellingen) gaan in 2009 over op DBC-financiering.
 - Mate van bereidheid bevoorschotting door zorgverzekeraars.
 - De wijze van rentecompensatie voor DBC's.

Ministerie van VWS
12 januari 2009
AL/e0093837/AH/BvE

27 Wij merken op dat het beeld zoals geschetst, geldt voor de categorale instellingen waarvan wij respons hebben ontvangen. Voor individuele instellingen kan gezien de grote diversiteit een andere situatie gelden. Zo zijn er wel en niet gebudgetteerde instellingen, instellingen die in het geheel geen eigen vermogen hebben en alleen een restpost nog in tarieven te verrekenen financieringsverschil etc. De feitelijke kwetsbaarheid is ook zeer afhankelijk van de positie als zelfstandige instellingen, onderdeel van een keten of diverse groep van zorg- of andere publieke instellingen (ziekenhuizen, AWBZ en zorg/onderwijs/gehandicaptenzorg gerelateerde conglomeraten).

Beperking in het gebruik en verspreidingskring

Wij wijzen er nog op dat onze werkzaamheden uitsluitend zijn verricht ten behoeve van het ministerie van VWS en dat deze rapportage derhalve niet (geheel of gedeeltelijk) aan anderen mag worden verstrekt, zonder onze uitdrukkelijke toestemming vooraf.

Dit geldt te meer daar er hier sprake is van uit concurrentiële overwegingen vertrouwelijke informatie van individuele zorgaanbieders.

De NVZ ontvangt, conform in de door de NVZ en VWS geaccordeerde opdrachtbevestiging vastgelegd, een afschrift van de totaalrapportage, maar niet van de gegevens van de individuele gegevens van de instellingen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en zijn gaarne bereid de inhoud van deze rapportage verder toe te lichten.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

A.J.M. Loogman RA